

1-Introducció

"En los libros podemos refugiarnos para que no se mueran de frío"

Don Gregorio (Fernando Fernán Gómez) en "La lengua de las mariposas"

En les pàgines que segueixen a este succint pròleg, el lector trobarà referències a l'activitat que exercira en els anys 30 del segle passat el Mestre castellonenc Ramón Ramia Querol. No es tracta d'un estudi en profunditat de cap matèria en concret, sinó que es pretén mostrar una visió general de l'època. Així, es començarà amb unes breus notes del que va suposar l'arribada de la Segona República per a l'Educació a Espanya. També, com estava en eixa matèria la situació a Paterna, per a immediatament relatar, esta vegada sí amb major deteniment, la labor que va desenvolupar Ramón Ramia en la seua aula, i la repercussió que va tindre entre els seus alumnes.

L'elecció d'este personatge no és casualitat, sinó que s'ha atés a la disponibilitat de material que el propi Mestre va llegar en la seua època, i allò de nou en la seua pràctica docent amb el seguiment de la metodologia més avançada. Pot haver-hi més raons, igual que pot haver-les-hi per a centrar l'estudi en qualsevol altre professor, però creiem que Ramón Ramia Querol és un bon exemple del que els governants de la República volien aconseguir amb les normes que van promulgar o les que tenien intenció de realitzar.

A banda d'això, els pocs anys en què va exercir en la Vila de Paterna van donar per a diverses anècdotes, curiositats i esdeveniments extraordinaris, que li fan mereixedor d'esta atenció. Com a bé segur que així feren tots els alumnes que per les seues aules passaren.

2-L'aposta per l'Educació

L'arribada de la Segona República a Espanya va suposar un profund canvi polític i social, i la pretensió que les transformacions foren duradores. La intenció era que la

implantació d'un Estat democràtic calara per tots els badalls de la societat, i especialment entre el poble. I això no seria possible en un país amb uns nivells d'analfabetisme tan extrem. Per tant, la primera missió va ser la d'acabar amb eixe mal endèmic de la societat espanyola. Les mesures, necessàries, havien de ser immediates, prèvies inclús a l'aprovació d'una nova Constitució. Al

desembre de 1931, per exemple, es va reconèixer l'Estat plural i les diferències lingüístiques, col·locant al front del Consell d'Instrucció Pública a una personalitat amb tan ampli bagatge com Miguel de Unamuno.

En l'ideari republicà, l'Escola devia tindre un lloc preeminent per a transmetre els nous valors i símbols, instruint el ciutadà des dels seus primers anys de vida. I va ser el període del primer bienni, entre 1931 i 1933, quan més insistència es va posar a aconseguir estos èxits. Des del primer moment es projecta la construcció gradual d'escoles, 27.000 en concret, i per decret del 23 de juny de 1931 es creen 7.000 places noves de mestres per a les Escoles Nacionals. Com es llegia en el preàmbul de la dita disposició *“España no será una auténtica democracia mientras la inmensa mayoría de sus hijos, por falta de escuelas, se vean condenados a perpetua ignorancia”*. El govern estava completament decidit a elevar el nivell de l'Ensenyança amb la millora en la

preparació del Mestre. Es va realitzar llavors un Pla Professional que per a molts estudiosos és el millor que ha existit mai en la nostra història. El seu sou va pujar a 3.000 pessetes, després de la poca consideració econòmica que havien tingut des de temps immemorial. La carrera de Magisteri es va elevar a categoria universitària, per la qual cosa es dignificava la seua figura.

Per tant, en este moment preconstitucional s'assenten les bases del que ha de ser l'Educació Pública. En primer lloc deu ser essencialment funció de l'Estat. Amb això no es negava l'educació privada, sempre que no fóra amb fins polítics o confessionals. D'altra banda l'educació pública ha de ser laica, o siga, basada en la neutralitat religiosa i no en l'adoctrinament. També l'Ensenyança havia de ser gratuïta, absoluta per a la primària i secundària, i amb facilitats econòmiques en la Universitat per als menys benestants. Finalment, i conjugant l'herència liberal i les noves tendències pedagògiques, el treball del xiquet es convertia en l'objectiu principal de l'activitat en l'aula. S'atenia a la seua capacitat, actitud i vocació, deixant de costat la seua situació econòmica.

Amb la promulgació de la Constitució en 1931 s'institucionalitza l'ocupació i preocupació de les autoritats per l'Educació. És principalment l'article 48 el que arreplega l'esperit de la nova Escola. S'assegura la gratuïtat i obligatorietat de l'educació popular; la Cultura es considera un atribut essencial de l'Estat; l'Ensenyança serà laica, existint la llibertat de càtedra, i la concepció d'una escola unificada en totes les seues etapes.

L'arribada al front del Ministeri d'Instrucció Pública de Fernando de los Ríos al desembre de 1931, i la seua permanència fins mitjan de 1933 suposarà el període més fructífer quant a l'execució dels plans educatius. Es basa essencialment en l'article 49 de la Constitució en la seua busca de “una llei d'Instrucció Pública (que) determinarà l'edat

escolar per a cada grau, la duració dels períodes d'escolaritat, el contingut dels plans pedagògics i les condicions en què es podrà autoritzar l'Ensenyança en els establiments privats". Es confecciona a finals de 1932 un projecte de bases regulador de l'ensenyança primària i secundària, que arreplega moltes de les propostes ja posades en pràctica en els mesos anteriors: diferenciació de tres tipus d'escoles (maternals, pàrvuls i primàries), amplitud del currículum, articulació interna entre primària i secundària, atenció al món rural amb la creació del Patronat de Missions Pedagògiques, formació dels mestres, etc.

Mes tot este impuls renovador es veuria truncat després de les eleccions de 1933, amb la victòria de la CEDA de Gil Robles. Gran part del sistema dissenyat es desmembra i paralitza. Entre altres coses, es frena el finançament educatiu i la laïcitat de l'Ensenyança. La posterior victòria del Front Popular en 1936 no va suposar la tornada a la iniciativa modernitzadora, ja que la Guerra Civil estava a les portes, amb el resultat per al país, i per a l'Educació en concret, que és conegut per tots.

3-L'Educació a Paterna

Estes mateixes circumstàncies determinaran el sistema educatiu a Paterna.

En primer lloc, cal assenyalar que els anys anteriors a la proclamació de la Segona República no són regressius o d'estancament en este aspecte, sinó més prompte tot al contrari. La labor d'Autoritats, Mestres i la resta de persones interessades en l'educació dels menors faria que en la Vila, especialment durant els anys 1920, ocorregueren una sèrie de fites que elevarien el nivell dels col·legis. A destacar, l'Alcaldia ostentada pel senyor Francisco Salvador Calatrava o el mecenatge del Comte de Montornés, Enrique Trénor Montesinos. El final de la dècada serà testimoni de l'aparició d'un nou col·legi,

que serà emblema per a les pròximes generacions, el "Grup Escolar Alfons XIII" ("Blasco Ibáñez" a la República, i hui "Cervantes"); i la posada en marxa de les obres per a la construcció d'un altre col·legi junt amb l'anterior per a la Secció de Xiquetes, el María Blasco.

En un informe de l'Ajuntament, datat el 25 de febrer de 1929 es fa una descripció de la situació en què es trobava la Primera Ensenyança en la població. Diu així:

*“Número de niños que constituyen la población escolar, o sea los de 6 a 14 años:
441. Número de niñas que constituyen la población escolar, a sea las de 6 a 14 años:
456.*

Escuelas Nacionales existentes, y nº de niños o niñas matriculados en cada una de ellas. Escuelas Nacionales: Una graduada de niños de tres secciones, una graduada de niñas de tres secciones, una unitaria de niños que funciona como de párvulos. Matrícula en la graduada de niños, 200 alumnos; en la de niñas 200; en la de párvulos 317.

Número de Maestras y Maestros Nacionales: Maestros 3 y Maestras 4.

Establecimientos de enseñanza particulares o municipales existentes, con el nº de alumnos y Maestros. Municipales: 2 escuelas de Corte y confección para adultas; profesoras, 2; alumnas 100. Particulares: Escuela de párvulos y adultos de las Hermanas Terciarias; maestras, 2; Alumnos párvulos, 60; Adultas, 27. Escuela de la Maestra privada Dª Virtudes Palanca; Maestras, 1; Alumnos, 50.

Estado de los locales y del material de enseñanza. De los locales bueno. En cuanto al material de enseñanza viejo, muy usado y deficiente.

Edificios en construcción para escuelas nacionales o municipales. Para niños está ya construido el Grupo Escolar Alfonso XIII capaz para seis secciones y cuya fotografía se acompaña. Pendiente de entregar por el contratista de las obras y por lo tanto se espera sea muy próxima la inauguración. Cuando se inaugure dicho grupo en el local donde hoy funcionan las dos graduadas de niños y niñas, quedará la graduada de niñas y además la ampliación de tres secciones más que se tiene solicitada para dicho grupo de niñas mediante unas pequeñas y poco costosas reparaciones que se harán a cargo de este municipio.

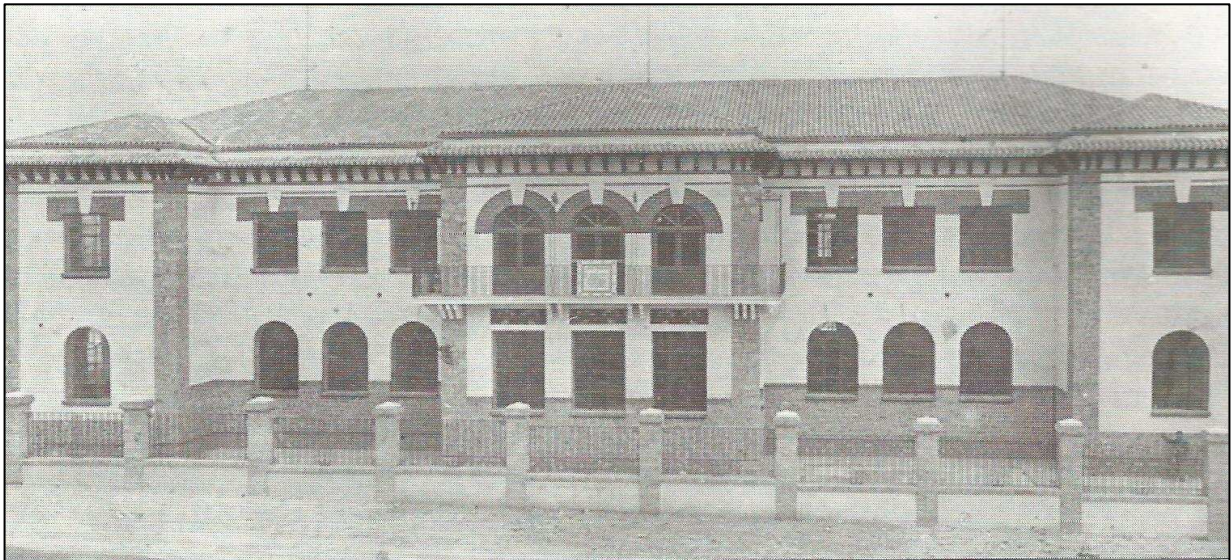
(...)

El problema locales para la primera enseñanza puede afirmarse que está ya resuelto en Paterna y de manera eficiente y pedagógica de conformidad con los datos manifestados. No ocurre lo mismo en cuanto al número de Escuelas y de Maestros, pues aparte del contingente escolar que da el Censo de población hay que atender a los numerosos niños hijos de empleados civiles o militares que por la proximidad a Valencia residen en ésta. Para resolver esto el Ayuntamiento ha instado el oportuno expediente de

creación de tres secciones más de niñas y tres secciones más de niños. Además el Ayuntamiento tiene un crédito de veintitrés mil pesetas para adquisición de material escolar y su inversión está pendiente de la oportuna autorización de la Dirección general de la Enseñanza facultando al Ayuntamiento para hacerlo.

Paterna, a 25 de febrero de 1929.”

Com abans s'ha mencionat, el nou Grup Escolar és el que es va denominar “Alfons XIII”. La idea de la seua construcció sorgix ja en 1921, però serà amb l'arribada en 1922 a l'Alcaldia de Francisco Salvador Calatrava quan va començar a tramitar-se la

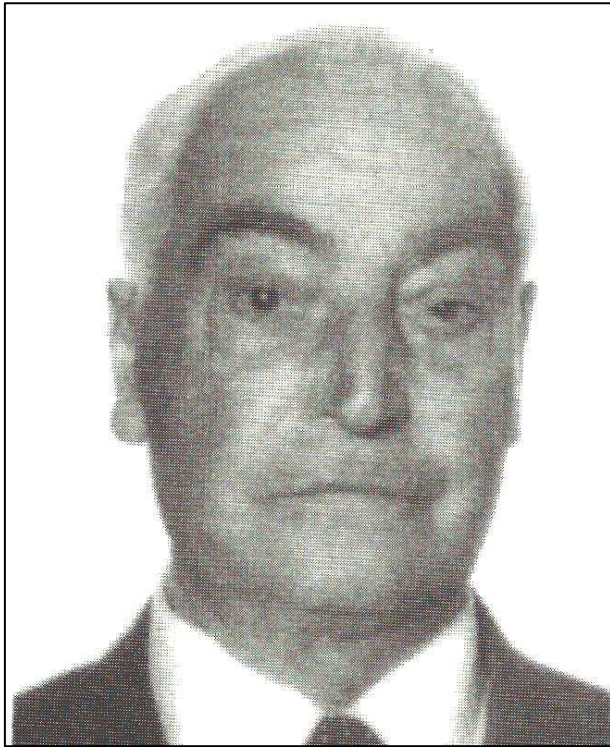
donació del terreny propietat del Comte Montornés i Comte de la Vallesa de Mandor, Enrique Trenor Montesinos. Així, el 18 de setembre d'eixe any l'Ajuntament informa que:

“Se acuerda solicitar del Estado la construcción de un edificio para escuelas graduadas con arreglo a lo dispuesto en el R.D. de 23 de Noviembre de 1920, comprometiéndose este Ayuntamiento a cumplir lo dispuesto en el art. 3º y siguientes del citado R.D., o sea: proporcionar el solar, contribuir con 12.000 pesetas en metálico, dotar al edificio del caudal de agua necesario y del alcantarillado o instalaciones precisas para la eliminación de materias residuales, depositar oportunamente el importe

del 8 por 100 de su coste total, para material fijo, y a consignar anualmente en los presupuestos el 1 por 100 para la conservación.”

La sol·licitud s'envia al Ministeri d'Instrucció Pública el 5 de febrer de 1923, i després d'una sèrie d'avatars, és finalment inaugurat el 20 de desembre de 1929. Una vegada obert, els xiquets que ocupaven les Escoles de la Plaça, van passar al nou edifici, i junt amb ells, els seus mestres: Pablo Gabriel Moscardó, Juan Magal Benzo i Fausto Robredo Bueso, a qui se'ls van unir Alberto Fuentes, Joaquín Michavila, Francisco Castellano i Ramón Ramia.

Pel que fa a la Secció de Xiquetes, la petició d'un nou edifici partix també de finals d'esta dècada, però serà amb l'arribada de la nova Corporació després de la proclamació de la Segona República quan se li done un impuls definitiu. Així, el 20 de juny de 1931 es configura una “Junta Local Proescoles de Xiquetes”, integrada per la Directora de la Secció existent, Virtudes Campos; l'Alcalde, Ramón Valero; el Regidor Delegat, Alicia Vila; un representant de les Associacions, Enrique Belenguer; el Mestre Ramón Ramia; i com a secretari el propi de l'Ajuntament, Lorenzo Millo. Immediatament es convoca una subscripció popular, que junt amb les aportacions de subvenció per part de l'Administració Central, farà que pròxims al Quart Aniversari de la República el nou Col·legi es pose en marxa. L'entrega a l'Ajuntament es realitza el 26 de març de 1935, i al moment queda inaugurat amb el nom de “María Blasco”, qui fóra dona de Vicente Blasco Ibáñez. Després de la Guerra Civil, es va canviar el seu nom pel de “Santa Teresa”.

I en este ambient propici de la dècada dels anys 1930 és quan arriba a la Vila de Paterna Ramón Ramia Querol. Havia nascut en Ortells, província de Castelló, l'11 de setembre de 1896. Es va titular Mestre superior en 1915, començant la seua labor com a docent en les Coves de Vinromà. El seu nomenament com a mestre a Paterna va sobrevindre el 7 d'agost de 1930, prenent possessió el 2

d'octubre. Va voler seguir els passos del Mestre Francisco Canós, el qual va ser professor seu a Castelló, qui li va inculcar molts dels mètodes que ell utilitzara posteriorment en les seues classes. Va marxar de Paterna quan va ser nomenat director del Grup Escolar de la Gran Via Ramón i Cajal. Va tornar a la nostra Vila en diverses ocasions amb motiu de trobades amb antics alumnes, els que no cessaven de reconèixer el seu magisteri, sent una de les últimes visites el 6 de gener de 1980, amb motiu de la celebració del Cinquanta Aniversari de la inauguració del Col·legi Cervantes, dos anys abans de l'homenatge que se li va rendir en el mateix escenari.

4-Organització de l'aula de Ramón Ramia

Recorda Ramón Ramia el seu pas pels col·legis de les Coves de Vinromà (Castelló), quan a mitjan anys 1920 es van introduir en l'Escola nous mètodes d'Ensenyança. Va haver de fer-ho amb molta persistència i tenacitat, ja que es

desenvolupava en un ambient rural, tal volta el menys apropiat per a la dita aventura. Però esta dedicació va ser la que finalment aconseguirà que els resultats foren positius.

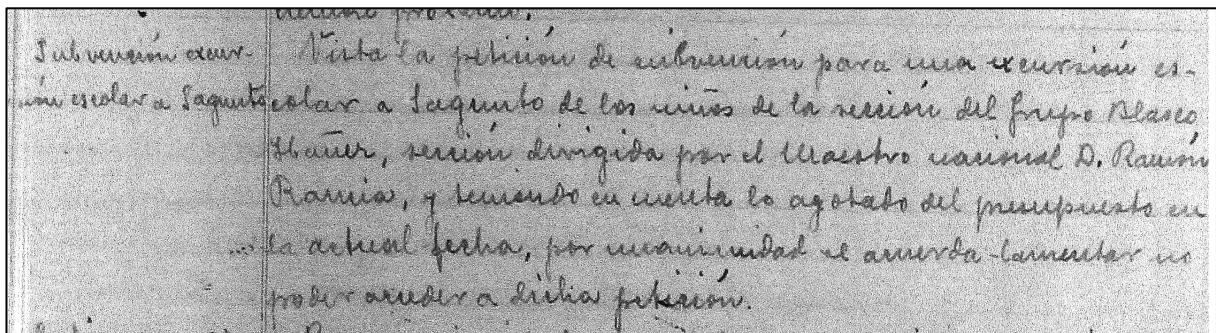
I així es veu, en esta nova nova Escola de Paterna, de sis seccions, encara que compartix amb el seu anterior destí el problema de la pobresa de mitjans a causa de la poca assignació oficial i a l'escassetat d'aportacions que reben de les Entitats Municipals.

En resposta a la petició de la revista d'Educació "Escuelas de España", conta en 1934 la labor realitzada en la secció quarta del Centre Escolar Blasco Ibáñez en el curs anterior, amb xiquets de huit a deu anys, i en el present en la quinta secció, de nou a onze anys.

Explica en primer lloc en què consistix el "Pla de treball" amb els seus alumnes. El més significatiu és la divisió del curs en dos períodes. El primer que discorreria des de l'inici fins a les vacances d'hivern, i el segon que es prolongaria des de la fi de les primeres vacances fins a la conclusió del curs.

Durant el primer període, que portaria des de setembre fins a desembre, la primera obligació matinal de l'alumne consistix en la revista de neteja personal després de l'entrada, així com del material amb què este acudix a classe. Es fa posteriorment un anàlisi de les dades meteorològiques del dia, s'avança la preparació del treball a realitzar, a què el segueix un breu interval per al cant. Es realitzen exercicis de llenguatge (escriptura, gramàtica, lectura i conversació), aritmètica i geometria, intercalats pel recreo. Ja a la vesprada, es reforcen algunes matèries com l'escriptura, geografia, dibuix, història, música, ciències socials, treballs manuals, fisiologia i higiene, educació social, recitacions, contes, xicotets discursos, projeccions, etc.

Durant eixe primer període es realitza un exhaustiu examen psicofísic dels alumnes. S'intensifiquen els hàbits de neteja, orde i respecte. Essencialment es desenvolupen dels programes escolars adoptats per l'escola i publicats per l'Associació Nacional del Magisteri, intensificant l'ensenyança bàsica de la Cultura. Es projecten excursions i visites si són convenientes (com la realitzada a finals de 1934 a la ciutat de Sagunt, de la que es sol·licita subvenció a l'Ajuntament, la qual rebutja per l'escassetat de

pressupost) . I finalment es motiva els xiquets perquè realitzen treballs i lectures lliures.

Durant el segon període, que comprendria els mesos entre gener i juliol, la programació es dividix essencialment per dies. Així, els dilluns, dimarts i dimecres al matí la faena segueix dedicada al llenguatge i al càlcul. Els dijous es destinen a l'activitat lliure i canvi de llibres de la " Biblioteca Circulant". Les tasques dels divendres es denominen amb el genèric nom de Projectes, i finalment els dissabtes es dedicaven a l'estudi general de la Vila de Paterna. A les vesprades se segueix amb la mateixa rutina que la resta del curs.

Existix en estos últims mesos una labor complementària, d'una gran diversitat. Així, es proposen projectes individuals de molt distinta índole, com podria ser la confecció d'un àlbum amb retalls de premsa, la construcció de carpetes, etc. També se'ls motiva amb projectes col·lectius, en els que els alumnes van practicar amb la plantada i cuidat d'un jardinet que circumdava tot el col·legi, i ademés amb adorns, figures de cartó,

flors, etc. Es realitzen igualment pràctiques amb les dos màquines d'escriure que posseïx l'Escola.

A banda d'això, dos dies al mes se'ls obsequia amb sessions de cine, proporcionat per la "Associació d'Amics de l'Escola". Era esta una incorporació social que ja venia d'anys anteriors, però que es va potenciar en les Escoles a partir de 1931. Així, a Paterna, al juny de 1931, i després de la victòria dels partidaris de la Republica, es va fundar una d'esta naturalesa en el Grup Escolar Blasco Ibáñez. Estava formada per pares d'escolars i la resta de persones interessades en la Cultura i l'Educació, a fi d'exercir una acció protectora complementària al funcionament de l'Escola i de motivació per als propis mestres. Es cobrava una quota de 25 cèntims al mes, amb els que es pretenia organitzar conferències, concerts, festes, funcions teatrals, o adquisició de material educatiu. Es va comptar també amb un algun donatiu privat i d'associacions. Així, com a exemple, en Acta de Ple de l'Ajuntament de Paterna del 22 de desembre de 1933, figura que:

"Visto el escrito de la Sociedad Amigos de la Escuela solicitando un donativo para hacer un reparto de juguetes el día de Reyes por unanimidad se acuerda concederles la cantidad de cincuenta pesetas con cargo a la partida correspondiente del presupuesto de 1934"

Encara així, la carestia del moment no va permetre que tots els projectes foren duts a terme, i tot va ser abandonat amb l'esclat de la Guerra Civil.

Seguint amb el relat de l'activitat en l'aula de Ramón Ramia, explica amb major deteniment en què consistix l'activitat lliure desenvolupada els dijous al matí, els projectes individuals dels divendres i l'estudi de Paterna els dissabtes.

Se centra en les activitats realitzades durant el segon període en estos dies excepcionals. Així, una vegada concloses les vacances hivernals, es procedix a l'envernissat pels alumnes de les taules per a eliminar la brutícia producte de l'ús de la tinta, i evitar que es faça inesborrable. Es van construir també noves escriptoris, tapadores, etc. Labors que a banda de prestar servici per al futur de l'Escola, desenvolupava en els xiquets la seua habilitat manual i artística.

Els matins dels dijous, com s'ha mencionat anteriorment, estava dedicada a l'activitat lliure i a l'ús de la Biblioteca Circulant. Les "Biblioteques Circulants" sorgixen de la iniciativa del Ministeri d'Instrucció Pública, segons decret del 22 d'agost de 1931. Van tindre una gran incidència en zones de molt baixa alfabetització, sent creades i mantingudes moltes d'elles per les Missions Pedagògiques. A Paterna, els xiquets trien cada setmana un llibre, dels 300 que conta la secció infantil, i se'ls porten a casa. El moment de la devolució comporta l'explicació verbal o escrita del que ha llegit. Una vegada superat el tràmit, es passa a la lliure activitat. Suposa este moment, segons l'opinió de Ramón Ramia, el més indicat per a l'estudi de les manifestacions espontànies de l'alumne, dirigit a saber aprofitar el temps lliure de què disposa, ja siga en el recinte escolar com a l'eixida de les classes.

Per al divendres està dedicada l'execució de projectes que naixen de la iniciativa de l'alumne. No es pretén trencar la marxa normal estudiantil, per la qual cosa es procura adaptar a les possibilitats que oferix el programa escolar. Es crea un fitxer amb propostes per al xiquet, de les que triarà la que més li motive. Es tracta que s'avance als problemes que se li plantegen, i intentar donar solucions satisfactòries.

Els matins dels dissabtes estan dedicades a l'estudi del poble on s'habita. Es reafirmen així els coneixements geogràfics, socials, polítics, industrials, agrícoles, etc. de la seua població de residència. En primer lloc es compara l'escola en què s'està (Centre Escolar Blasco Ibáñez), amb la resta de les existents a Paterna i altres pobles; les cases dels alumnes amb les de la resta; l'entorn geogràfic i agrícola; el terme municipal; els comerços i gèneres de venda; les comunicacions; les Autoritats i Servicis Públics; etc. Per a reforçar-ho, es realitza a través de visites o de petició d'informació a Entitats. Finalment, s'acaba amb l'estudi de la història del poble, fent vore l'alumne que ell forma part d'ella i que haurà d'actuar de la millor manera per a enaltir-la.

Existixen també una altra sèrie de projectes associats, en els que s'involucra a tota la classe. Un exemple d'això és la construcció del fris per al saló.

5-L'activitat lliure

I després de l'enumeració per part de Ramón Ramia de totes les tasques i activitats que s'exercixen amb els alumnes que té a càrrec seu en el Grup Escolar Blasco Ibáñez, en dos números successius de la Revista "Escuelas de España" entra més en detall, tant en l'activitat lliure com en els projectes escolars.

Quant a la "Activitat Lliure" dels dijous, encapçala l'escrit del mestre les paraules del pedagog coetani Manuel Bartolomé Cossío, una de les figures més eminents en l'àmbit de l'Educació en el primer terç de segle XX, i personatge destacat de la Institució Lliure d'Ensenyança. La frase: "*L'escola ha de ser tota esperit i l'esperit sense llibertat no florix...*"

En el seu escrit esbossa el funcionament durant les classes, fora de la dinàmica normal de programació de l'Escola. I és el dijous el dia triat, especialment entre els mesos de gener a juliol. A este temps li denomina "activitat lliure i canvi de llibres de la biblioteca circulant".

L'assumpte consistix a oferir una completa llibertat d'acció al xiquet en l'escola, enllaçant amb la visió utòpica que ideara l'escriptor rus Lévl Tolstoi. Tolstoi representa una tendència llibertària de l'educació, que a Espanya contaria com a deixeble més

avantatjat a Francisco Ferrer i Guàrdia. Les bases del seu pensament es resumixen en: preocupació pel xiquet com a home, exaltació de la llibertat de l'alumne per a aprendre el que més li interessa,

allunyament del dogma imposat, apartament de l'autoritarisme, educació integral de l'alumne, aprenentatge per l'experimentació i el contacte amb la Naturalesa, aplicació del mètode científic i educació gratuïta per al poble. La plasmació pràctica de totes estes argumentacions va ser la creació a mitjan segle XIX de l'escola Yasnaia Poliana, en una finca rural de la seua propietat, la qual anava dirigida essencialment als fills dels llauradors.

A pesar del bon ambient de treball i l'interés dels xiquets, Ramón Ramia es lamenta de no tindre els mitjans oportuns, com pogueren tindre per exemple les Escoles Montessori. És esta altra de les Escoles pedagògiques nascudes a cavall entre els segles

XIX i XX. Creada per la italiana María Montessori, tornava a posar l'èmfasi en la llibertat del xiquet per a aprendre, sobretot en els primers anys de major receptivitat. Va elaborar un material didàctic específic que s'aplicaria en les aules.

Ramón Ramia passa a explicar alguns aspectes de l'activitat que es realitza. Així, mostra en primer lloc la sala de classe, situada en el primer pis del Grup Escolar. La primera cosa que ressalta és com resulta d'insuficient per als 50 alumnes matriculats. No obstant, la considera prou "agradable" per al desenvolupament del treball, especialment per la seua lluminositat i bon gust en l'elecció de l'ornament. Destaca per tant, la gran importància d'un bon ambient per a la comoditat dels xiquets. Quant als elements de treball, el més significatiu és la pobresa quant a material didàctic, havent de conformar-se amb una Biblioteca amb un número més prompte limitat d'exemplars. Afortunadament tenen la Biblioteca Circulant, que amb quasi mil volums ve a suplir les carències de la classe. Disposen també d'una col·lecció de jocs educatius i de recreació, dos màquines d'escriure, un reduït equip de dibuix geomètric, ferramentes per a treball amb distints materials i un xicotet gabinet de ciències experimentals.

Les paraules que dedica a l'alumnat no poden ser més aduadores. Destaca tant la puntualitat com l'alegria amb què acudixen a l'Escola. En gran part és degut al fet que el professor ha sabut en tot moment despertar l'interés del xiquet, més encara quan afronta el dia d'activitat lliure. Per a això van preparats amb tot allò que els pot ser útil per a realitzar l'activitat que afrontaran.

La primera faena per als alumnes és preparar la classe, des del moment de l'obertura a les nou del matí, i inclús abans si se'ls dispensa la clau amb una bona raó

argumentada. L'activitat és frenètica des de ben enjorn, sempre en un respecte pel treball dels altres companys.

A continuació, el Mestre posa a disposició dels xiquets el catàleg i el fitxer de la Biblioteca Circulant, la qual funciona en el Centre amb tres seccions: escolar, popular i de consulta. En classe té l'alumne plena llibertat per a llegir o revisar el llibre que vullga, o inclús sol·licitar el préstec d'un exemplar, bé siga de la secció escolar per a ells o de la popular per a qualsevol membre de la seua família. Amb això s'aconsegueix que l'índex de préstecs siga prou considerable, i també incrementar entre l'alumne i els ciutadans la motivació lectora. I el llibre és vist com un objecte valuós pel seu usuari, donant-se el cas que es restauren els llibres danyats en cas de ser necessari.

Per tant, tots col·laboren en el manteniment i promoció d'esta Biblioteca, la qual han aconseguit que any rere any vaja incrementant el volum del seu fons.

La resta dels alumnes, que no fan ús del servici bibliogràfic, es dedica al que més li abellix en eixe dia, bé siga individualment o en grup: manualitats, lectura,... I el paper del Mestre en este cas és essencialment l'observació i valoració del seu treball, a fi de posteriorment procedir amb major eficàcia en la seua educació. Pren bona nota dels gustos, aficions, caràcter, etc. dels xics, que unix a les orientacions que mostra l'examen psicofísic que els han realitzat en el primer període del curs. Amb tot això el professor es troba capacitat per a realitzar l'orientació professional més adequada per a cada xiquet.

En el moment de la suspensió de la classe, per a alguns alumnes suposa una contrarietat, ja que han deixat faena pendent. Per eixa raó molts d'ells continuen l'activitat en casa. Com indica Ramón Ramia, *"hem aconseguit que els xiquets fora de l'escola continuen pensant en ella i actuant com si estigueren en ella. De la mateixa manera*

procurem que en l'escola es recorde i es visca el carrer, la casa i el camp. Que l'escola siga poble i no un món a banda".

Tot això fa que considere altament profitosa una jornada d'eixes característiques en l'esdevindre de la classe. *"Per a l'estudi i coneixement del xiquet és el millor dia. La seua finalitat educadora és insuperable. Cal pensar a fer més extensiu este assaig en anys successius"*.

6-Els projectes escolars.

I continuant amb les activitats realitzades en classe, dedica un article Ramón Ramia a l'explicació d'allò que els té i entreté el matí dels divendres, en la que es desenvolupen els projectes escolars. Tot això després d'una merescuda vesprada de dijous que el calendari escolar reserva per al descans. Abans de començar amb la programació, es comenten els treballs del dia anterior, que alguns alumnes han volgut acabar en casa.

I llavors, a la "activitat lliure" del dijous el segueix la "lliure execució de qüestions proposades". Es tracta de plantejar un projecte al xiquet per a la resolució de problemes, per a la qual cosa deuen valdre's per si mateixos. Es busca amb això potenciar el desenvolupament de la intel·ligència més que l'erudició, sent més educativa que instructora.

El xiquet deu plantejar-se el "què" i el "com", la qual cosa sorgix de la seua naixent personalitat. Almenys estos són els postulats per què circulen els ideals de les noves Escoles pedagògiques que es desenvolupen en aquella època. Cita Ramón Ramia al psicòleg i pedagog suís Édouard Claparède quan afirma que "totes les coses que

s'ensenyen al xiquet deuen ser contestació a una pregunta que fa el mateix xiquet". Tot això únicament serà possible desenvolupar si l'alumne està en un ambient de llibertat i confiança, en el que expressa les seues inquietuds i desitjos. És una cosa que s'aplica, per exemple, amb els "mètodes de projectes" del pedagog nord-americà John Dewey.

L'aplicació pràctica que es desenvolupa en el Centre Blasco Ibáñez de la mà de Ramón Ramia es diversifica en projectes individuals, de grup o associats, i generals.

Els projectes individuals són qüestions amb alguna complexitat que es basen en les distintes activitats del pla d'Ensenyança. Estos els troben els alumnes escrits en unes targetes o fitxes numerades, que estan col·locades en una caixa, i dels que han de triar el més adequat. Tenim ací algun dels projectes que Ramón Ramia descriu.

“Proyecto número 12 - Toma un puñado de sal. Obsérvala bien, aprecia su color, olor, sabor y forma cristalina. Toma luego un plato o vaso y disuelve en ella la sal. Obsérvala luego, y si ves algo en ella, fíltrala a través de una tela o algodón puestos en el embudo. Deja luego en reposo el líquido hasta que se haya evaporado el agua. Recoge luego lo que queda en el recipiente y examínalo bien. Explica la experiencia e ilústrala con dibujos. Realiza lecturas sobre la sal y las salinas. Si has visitado alguna, descríbela. Para todo esto tienes a tu disposición los libros de la Biblioteca Circulante y el material del Gabinete. Puedes asociarte para la experiencia con otros compañeros.

Proyecto número 20 - Con madera blanda construye un estique o palillo para trabajos en arcilla. Trae tierra arcillosa, tamízala para que no haya piedras; obsérvala bien para apreciar sus cualidades. Disuélvela en agua y separa la masa clara por decantación. Deja que se evapore el agua para proceder al amasado de la arcilla. Construye luego hojas y frutos tomando modelos del natural. Cuando estén secos,

píntalos, si quieres. Haz luego, con arcilla, algunos objetos de alfarería. Con masa más fina que la arcilla haz algún objeto. Realiza una lectura de la "Historia de Paterna", cuando la cerámica tenía gran importancia. Haz un estudio de las fábricas del vecino pueblo llamado Manises. Puedes asociarte con otros compañeros.

Proyecto número 30 - Escribe una poesía que te haya gustado. Apréndela bien y recítala. Explica luego lo que enseña. Haz, si te parece, algún dibujo adecuado. ¿Quién es su autor? Haz una nota biográfica y el retrato. Puedes servirte de los muchos libros de poesías que figuran en la Biblioteca.”

Una vegada presentats els projectes als alumnes comença un temps d'activitat total, en el que cada alumne es dedica al seu. Pot ser individual o associat, per la qual cosa el xiquet decidirà si s'assenta en cadira individual o utilitza alguna taula de col·laboració. Compten amb total llibertat de moviments dins del recinte escolar, ja siga dins de la classe, en la Biblioteca, el pati... La visió és molt pareguda a la del dia anterior, amb un panorama de diversitat d'ocupacions.

Mentrestant, el Mestre observa tot el que està realitzant-se i, si és necessari, orienta l'alumne per a l'exercici de la seua missió. La llibertat és també d'horari, ja que s'és condescendent amb qui no acabe la seua faena, permetent-li realitzar hores extraordinàries en el col·legi i en sa casa, o bé continuar la labor la setmana següent.

A banda dels projectes individuals, es programen una sèrie de projectes associats, els quals seran realitzats per un grup posat d'acord per endavant. El fi immediat és el desenvolupament d'un sentiment social, de col·laboració, de compartir l'esforç i l'ajuda mútua. El treball es dividix atenent les distintes capacitats dels alumnes. Per al cas que els

afecta durant aquell curs en concret, es proposa la realització de diverses figures de personatges del periòdic infantil valencià "Los Chicos": Colilla, Chamaco, Banderilla,

etc. , que servisquen com a ornament de la classe. Els més avesats en les manualitats són els que s'encarreguen de la proposta. Comencen amb

l'estudi dels materials que necessitaran, i el temps que empraran en la seua realització. Fan una espècie d'esbossos en cartó, que immediatament són finalitzats en fusta a la recerca d'una major solidesa. Altres, per la seua banda, han realitzat flors artificials que substituiran a les naturals quan no es dispose d'elles. També la vessant literària ha sigut promocionada amb algunes representacions teatrals quan en el col·legi no s'ha disposat d'un aparell de cine.

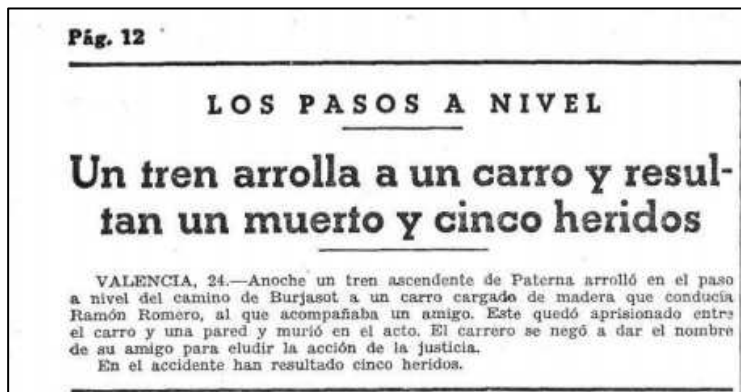
Finalment es preveuen uns projectes generals, en els que intervenen tots els xiquets de la classe. No tenen programades hores, ni assenyalats els dies específics de la seua realització. Així, s'envernissen taules, es fan escrivanies, tapadores de tinters, s'adorna el saló amb tests o es construeix un fris. El fi immediat és que contribuïska l'alumne en la col·laboració a l'obra social de la comunitat escolar, fent-la pròpia.

7-Construcció d'una falla.

Tal volta el projecte que més repercussió tindria, dels realitzats pels alumnes de Ramón Ramia, seria la construcció de la primera Falla a Paterna de la que es té notícia

fins al moment. Era el mes de març de 1935. I com es mostra a continuació, una activitat que no es va cenyir exclusivament a construir un monument artístic, sinó que ho van rodejar de tots els elements de la Festa Fallera. Com explica el propi Mestre, tot va sorgir d'un desgraciat accident que va tindre lloc en un pas a nivell en la via fèrria València-Llíria.

Així, en un encreuament distant un quilòmetre del centre de la població, es va

produir un xoc entre un comboi i un automòbil, del qual van resultar difunts els seus dos ocupants. No era gens estrany que ocorregueren estes desgràcies, si

atenem a les contínues queixes de l'Ajuntament de Paterna davant de l'autoritat competent.

Este fet en concret va produir una forta commoció entre tots aquells que van visitar el lloc, així com als que van conèixer tots els detalls per referències. D'esta trista situació, Ramón Ramia procura traure profit en una de les seues classes, i encarrega als pupils que arpleguen tot tipus d'informació que faça menció a l'accident. A això el segueix una visita escolar, i se'ls demana als xiquets que redacten sobre el tema, publicant-se els millors treballs en el periòdic "La veu infantil de Paterna". Podia haver quedat ací la qüestió, però es pensa que, davant de la proximitat de les falles, ha d'aprofitar-se per a fer una crítica i aportar alguna solució, fent una Falla respecte d'això. No cal ni dir-ho que el projecte va ser acollit amb gran entusiasme, i no van tardar els xiquets a posar-se mà a l'obra. Encara que calia cimentar fortament allò que es pretenia realitzar, ja que l'any

anterior la mateixa idea va sorgir en el col·legi però finalment no va poder ser dut a terme. La primera cosa que es decidix és que siguen els xiquets majors els que es dediquen a plasmar-ho, comptant amb tots els educands entre onze i catorze anys.

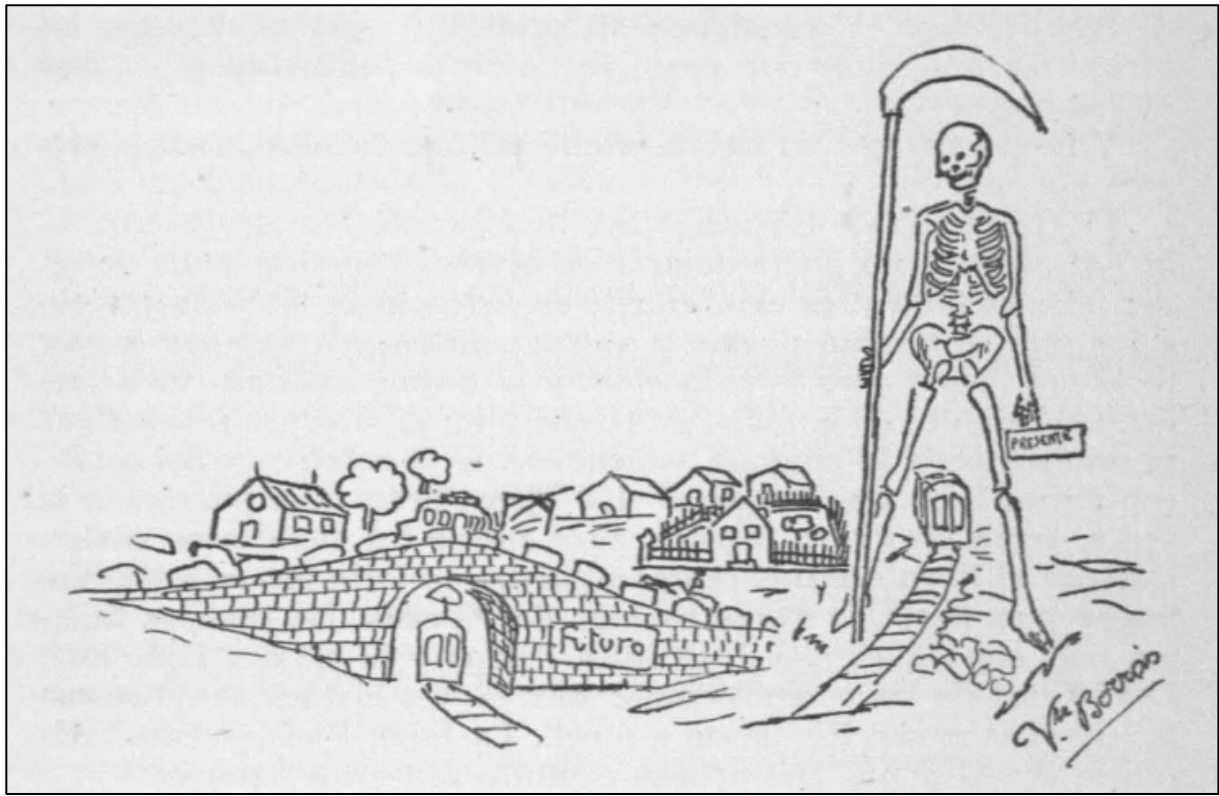
Les notícies arriben primer al Consistori Municipal:

"Queda el Ayuntamiento enterado (...) de carta de niños de la Sección 8ª pidiendo autorización para construir una falla infantil a cuya petición accede el Ayuntamiento prometiéndole visitar la misma y estudiar la manera de premiarla si así lo merece."

Per a fer un projecte faller, evidentment cal tindre un bon coneixement del que suposa la festa valenciana per excel·lència. Dit i fet, els alumnes recopilen tota aquella informació que sobre les Falles troben en premsa, biblioteca, etc. Açò els porta diverses sessions educatives, seguint un programa predeterminat: època en què se celebren, història de la festivitat, assumptes que les motiven, finalitat que perseguixen, la seua construcció, funcionament de les comissions falleres, finançament i pressupost, esbós i desenvolupament, llibret, anunci, plantà i cremà. A més, s'incidix en el que representen les falles per a l'economia valenciana, i els mètodes que s'utilitzen per a la captació de visitants forans.

Una vegada conclòs l'estudi, s'obri entre els xiquets un concurs d'esbossos, donant-los com a termini una setmana. Arribat a la seua fi, es realitza l'exposició i crítica, i per unanimitat es tria un que representa "el que són i el que han de ser els encreuaments", amb una primera part en què figura el pas a nivell amb l'accident recentment ocorregut, i una segona en què apareix un pont sobre les vies del tren. L'autor (del qual omet el seu

nom Ramón Ramia en la publicació) rep caloroses felicitacions per part del mestre i dels seus companys. Encara que com no és dels més hàbils en allò del dibuix, es requereix la

col·laboració d'altres alumnes per a dibuixar-ho. Entre ells apareix el nom de qui anys més tard demostraria que el dibuix i pintura no tindrien cap secret per a ell, arribant a ser un dels pintors de Paterna més reconeguts. Es tracta de Vicente Borrás, el qual firma com a autor en la base de l'esbós.

El següent pas seria nomenar la "Comissió Fallera". Com del treball s'anava a encarregar la secció escolar al complet, es decidix crear una "Comissió Organitzadora", la qual seria triada democràticament per votació amb papereta, encara que prevenint que s'ha de triar a qui es considere que té una major disposició directiva, administrativa, econòmica o artística. Els possibles candidats, els alumnes "fallers":

Rafael Alemany, Avelino Salamanca, Mariano López, Helios Muñoz, José Daroqui, Daniel Goicoechea, Enrique Esteve, Federico Lloret, José Ten, Enrique

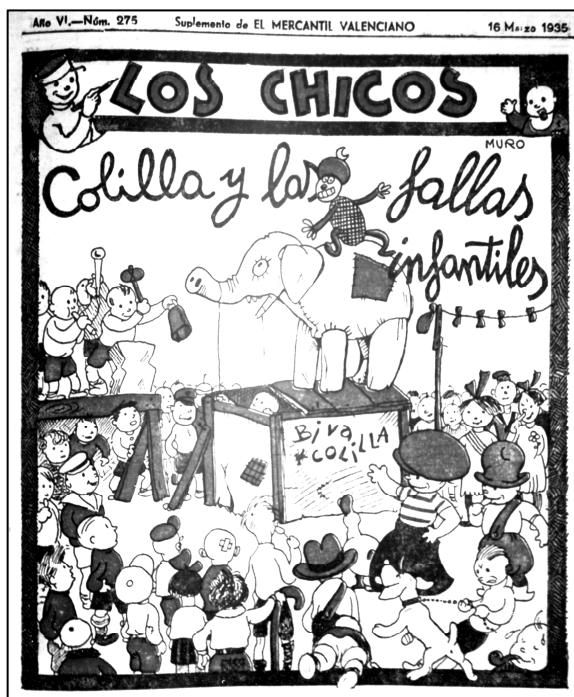
Fuentes, Antonio Sáez, Juan Martín, Ramoncín Ramia, Vicente García, Enrique Alfonso, Juan Bernabeu, Sebastián Plazas, Vicente Calatrava, Miguel Ponsoda, Miguel Pla, Vicente Borrás, Victorino Valero, José Navarro, Ángel Sanfélix, Pascual Valero, Enrique

Blanquer, José Llopis, Martínez Rodrigo, Jesús Pérez, Francisco Barberá, Enrique Valero, Trinidad Lloret, Margarita Ramia, Carmen López, Aurora Alemany, Pepita Fuentes (sent estes cinc últimes germanes d'alumnes que es van

prestar a ser les "belleses" de la Festa).

Per a incrementar l'atreviment de realitzar un monument amb la suficient qualitat artística com perquè fóra orgull dels alumnes, es decidix participar en el concurs que per eixe motiu organitza el setmanari "Los Chicos", suplement de "El Mercantil Valenciano",

i que és considerat com el primer còmic de la nostra terra. Es complix amb les dos condicions que imposa la publicació, que és la d'enviar fotografia de tota la Comissió, i l'esbós en tinta xinesa. La fotografia es pren en el mateix pati del Grup Escolar Blasco Ibáñez.

Ara falta aconseguir diners per a finançar el treball, per la qual cosa s'obri una

subscripció entre tots els alumnes de la Secció, i es realitza una rifa. En poc de temps s'arrepleguen 85 pessetes, bona quantitat que precisa un millor treball comptable. A això se sumen diversos donatius que es recapten en la població, la qual acull amb entusiasme el projecte dels xiquets.

Comença, per tant, la construcció del monument, intentant el mestre dirigir les

qualitats de cada un dels alumnes perquè no fracasse l'intent. La sala on es du a terme el treball s'inunda llavors de qualsevol tipus de material per a construir la Falla, encara que recopilat tot del que es disposa prompte s'adonen de què els falta gran part de la ferramenta necessària per a tant "artista faller". Davant d'esta adversitat, es considera no

obstant que és una bona oportunitat per a aconseguir un adequat equip de treball permanent per al Col·legi. Es fan àrdues gestions amb els pares dels alumnes, i en primera instància s'aconsegueix d'un d'ells la construcció d'un banc de fuster que els servirà com a base. Les missives a fusters, ebenistes, manyans,... aconseguixen que un bon nombre de professionals del municipi donen desinteressadament suficients ferramentes, la qual cosa els permetrà accelerar la construcció del monument.

Comença per tant l'activitat desenfrenada dels xics, la qual cosa causa una grata impressió Ram3n Ramia, i fins els estudiants m3s "despistats" es bolquen en el projecte. Alguns es dediquen a la fusteria, altres a la construcci3; o fan el tren, la via, etc. En definitiva, una activitat que per la seua diversitat mant3 tots els alumnes immersos en ella, i aconseguint el fi pedag3gic primari que buscava el mestre, que no era un altre que enfrontar als xiquets a diferents problemes i obligar-los a plantejar-se'ls i resoldre'ls. Si sorgixen contrarietats "insalvables", no es dubta a tornar al lloc dels fets, i es revisen els detalls, es prenen mesures, es fan croquis del lloc, ...; i la Falla es redimensiona i perfila una vegada m3s.

Fruit de la reflexi3 en com3, s'afigen nous elements: un gegant esquelet sobre el pas a nivell de tres metres d'alçada, i en la part moderna un avi3 i un dirigible.

I els dies passen r3pidament, acostant-se la data d'inauguraci3. Aix3 porta a qu3 no se seguisca fidelment l'horari escolar, havent de fer moltes hores extraordin3ries a causa del complex treball. Incl3s es diu que en els deu dies previs a la festa, els alumnes nom3s marxaven del centre escolar per a les obligacions necess3ries de menjar i dormir.

L'expectaci3 anava en augment, acudint cada vegada en major quantitat altres xiquets a aportar el seu granit d'arena en tan monumental empresa, ja que era l'3nica Falla que es constru3a en la Vila. Per a complir amb el tr3mit administratiu, s'envia una comunicaci3 a l'Ajuntament perqu3 autoritze que la construcci3 siga muntada enfront del Grup Escolar. Al mateix temps es complix amb la cortesia d'invitar a tota la Corporaci3 Municipal a presenciar tant la inauguraci3 com la resta d'actes programats. Tamb3 va ser enviada correspond3ncia a un bon nombre de centres oficials i associacions de la poblaci3, i es van repartir cartells per tots els barris perqu3 saberem del que este grup

d'artistes anava preparant. L'Alcalde, en un bon gest, contesta els xiquets amb paraules encoratjadores, autoritzant-los a la instal·lació de la Falla i confirmant-los la seua assistència tant a la "plantà" com a la "cremà".

S'adorna el carrer que desemboca en la plaça junt amb el Palau, tasca de què s'encarreguen alguns alumnes. A altres els encomana l'encàrrec d'adquirir un bon material pirotècnic que vaja d'acord amb el monument que s'està alçant. Després d'unes fructuoses negociacions, aconseguixen que per 30 pessetes un pirotècnic els organitze un digne espectacle.

Un altre punt important, i al que es presta una especial atenció, és l'elaboració del "llibret" de falla. I la premissa fonamental és que ha d'estar escrit en llengua valenciana, fent-se una crida a tots aquells que se senten poetes i valencianistes. Després d'ardus treballs, s'aconsegueix un original de 16 pàgines, del que es fa una tirada de 100 exemplars, valent-se de la rotativa i la multicopista que havia sigut donada pels Amics de l'Escola. En ell, apareixen dibuixos de Paterna, de la Falla, València i la seua festa, la immemorial Torre que ells daten d'època romana, etc. Es redacten treballs titulats: "Notes històriques", "Paterna fallera", "Les coves", "Els passos a nivell", "La Falla", "Foch i Flama", "Als fallers" i "Al poble". Entre els versos publicats, n'hi ha ací una breu mostra:

*Este poble de Paterna
està molt ilusionat,
perque els chiquets de l'Escola
una gran falla han plantat.
Per a que Paterna brille
per lo menos este añ,
estos chiquets paterneros
treballen en molt d'afán.*

I va arribar el dia de la "Plantà", la qual va tindre lloc el dia 17 de març a les sis del matí, estant totalment exposada al públic a les huit. Les persones que van passar a delectar-se amb tan aconseguida construcció van ser incomputables, sorprenent inclús els xics de quant extraordinari havia sigut l'abast del seu artístic treball.

Concorreguda va ser també la nit de la "Cremà", en la que van acudir nombroses Autoritats, centres i associacions, a més d'un bon nombre de veïns de Paterna. Va haver-hi tir d'eixides, trons i traca. Va amenitzar l'acte la Banda de Música de la Vila. Tot va concloure amb una traca en colors que va posar fi a la festa.

En la crònica d'este projecte que Ramón Ramia realitza per a la revista "Escuelas de España", conclou amb una sèrie de consideracions, les quals es transcriuen a continuació:

"Aparte del valor pedagógico de este proyecto tanto en el orden de la educación individual, como en la social, de haber sido motivo para que un grupo de niños, dirigidos

por un Maestro, pruebe de qué es capaz si le interesa un asunto y va bien encauzado y cómo llegan a resolverse cuantas dificultades se presentan y manejar toda suerte de herramientas sin tener que lamentar ni un rasguño, con él hemos tenido un resultado económico tan satisfactorio que la liquidación se hizo con 280 pesetas de beneficio."

I l'efecte beneficiós i lúdic per als alumnes pel seu bon fer, va ser l'organització d'un viatge d'estudis, culminació de la sèrie de treballs que es van desenvolupar al llarg de l'any denominats "Centre d'Interés" en homenatge al Tercer Centenari de la defunció de Lope de Vega (simultàniament a la construcció de la Falla es va realitzar una representació teatral de l'obra "El mejor Alcalde el Rey"). En total, es comptava amb una quantitat pròxima a les 1.000 pessetes, a l'espera d'aconseguir alguna subvenció que facilitara el viatge programat.

8-Els fruits del treball. El viatge a les Illes Balears.

Diversos van ser, per tant, els factors que van ajudar a fer que en l'estiu de 1935, els alumnes de la Secció huitena pogueren desenvolupar una activitat tan extraordinària com era el viatge que van realitzar al finalitzar el curs a les Illes Balears. Però va ser principalment pel treball il·lusionat dels xics perquè tal empresa poguera dur-se a terme. La repercussió econòmica que va tindre la "Festa Fallera" a Paterna, unit als beneficis del Vedat Apícola, i les representacions teatrals amb motiu del Centenari de Lope de Vega, van fer possible la travessia.

El viatge es va realitzar entre l'1 i el 12 d'agost. Encara amb el que els alumnes havien pogut recaptar, els va resultar àrdua la tasca d'aconseguir tots els diners que

permetera embarcar. Si ho van aconseguir va ser, en primer lloc, per les modestes aportacions de l'Ajuntament, de l'Associació Amics de l'Escola, la celebració de rifes, etc. I especialment, amb una notable rebaixa en el preu del passatge que va concedir la Inspecció General de Navegació.

L'experiència viscuda pels alumnes que van tindre la fortuna d'embarcar seria una cosa tan extraordinària que no oblidarien la resta de la seua vida. Esta és la crònica que incloïa la revista escolar "Algo", publicada a Barcelona el 31 d'agost, de mà del Director de "El Magisteri Balear", el senyor F. Roselló Gil:

“La sección octava de la graduada “Vicente Blasco Ibáñez”, de Paterna

(Valencia), en el año en curso a cargo de don Ramón Ramia, amigo querido, gran lector de ALGO; es el alma de una revista escolar hectografiada, hecho que ha llevado a aquellos niños a concursar en certámenes infantiles públicos, a la construcción de

“fallas” y su correspondiente “llibret” explicativo; a organizar funciones teatrales infantiles, etc. Pues bien: esos escolares, mediante el intercambio con los colegas baleares (más intensamente con nuestro “Levante”) incluso les sugirió una visita a nuestras islas, y de aquí acaban de marchar después de visitar la capital de Ibiza y ser obsequiadísimos en Mallorca, siéndonos dable acompañarles, expresamente designados por la Inspección de Primera Enseñanza. Esa amistad, esas visitas, de tenerse que labrarse mediante cartas, ni hubieran sido tan espontáneas, ni tan latas, ni tan firmes, ni tan económicas, puesto que las revistas escolares pueden circular como impresos y contener más texto.

Creemos, pues, que esas revistas escolares, bien manuscritas, bien hectografiadas o bien impresas por el sistema que sea, pueden definirse en general como “una ocasión inapreciable de autodidactismo y un medio maravilloso de obtener una mejor sociabilidad entre los escolares”.

Además, ¡quién sabe si esta actividad escolar se generalizara, en cuánto más podría ser un hecho la regeneración del verdadero pueblo y un éxito completo la actuación social docente de la Escuela Nacional primaria española!...

Maestros españoles, comunes amigos de ALGO: “A Dios rogando y con el mazo dando...”

9-Diversitat d'ocupacions per als alumnes

Una altra activitat que va tindre lloc en el Centre Escolar Blasco Ibáñez va ser l'Apicultura una labor que va tindre una extraordinària

difusió en molts col·legis d'Espanya, fruit especialment de la inauguració a partir de 1927 en Miraflores de la Sierra de l'Escola d'Apicultors, dirigida a mestres rurals. Un d'estos mestres va ser Juan Magal Benzo, qui va acudir als cursos impartits en aquella localitat madrilenya, i que va traslladar tot allò que s'ha après als seus alumnes de Paterna.

Juan Magal Benzo naix el 12 de gener de 1895 a València, i va ser Mestre superior des de 1919. Arriba a Paterna el 7 d'octubre de 1921, i va exercir fins agost de 1934. Fort va ser l'empremta que va deixar al llarg del seu magisteri en la nostra Vila, per la qual cosa el 23 de juny de 1979 va tornar amb motiu d'un merescut

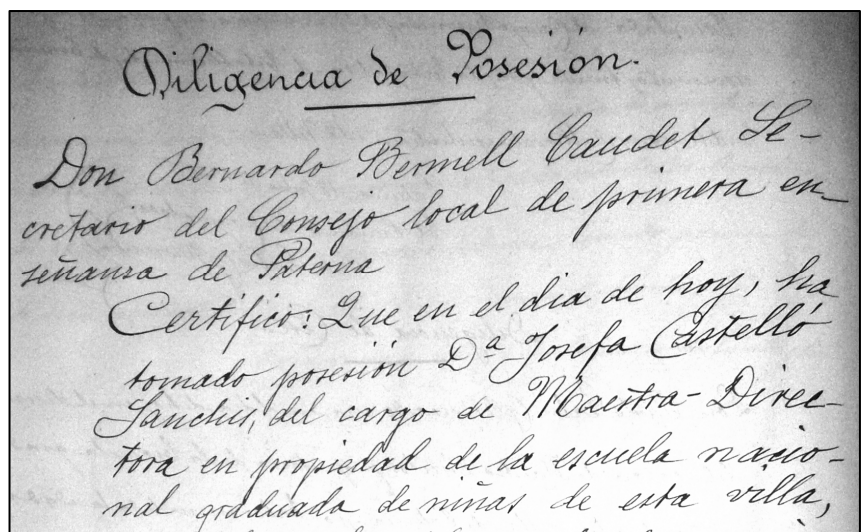
homenatge que li van dispensar un bon grup d'exalumnes.

Durant la seua activitat extraescolar, Juan Magal tenia establides en el col·legi dos ruscos i un extractor. Suma a la seua causa per l'interés a les abelles a Ramón Ramia, qui després de la marxa del primer a Benimàmet en 1934 es posa al front de l'empresa. I amb ell, l'apicultura pren una nova dimensió. Si fins aleshores la labor es limitava sense més a vendre la xicoteta quantitat de mel que s'extreia, es donarà ara un gran impuls amb el

condicionament d'un terreny en els afores de la població, que prompte va transmutar en una Mutualitat, el Vedat Escolar Apícola de Previsió, amb quasi un centenar de socis.

I finalment, caldria fer una breu referència a una fita en les publicacions escolars a Paterna. Es tracta de l'edició a partir de 1934, amb l'arribada de la Mestra Josefa Castelló Sanchis del periòdic "La veu Infantil de Paterna", el primer número del qual es va publicar el 14 d'abril, coincidint amb el Tercer Aniversari de la instauració de la República a Espanya, i la seua periodicitat va ser mensual.

Josefina Castelló era natural de València, obtenint el Títol Superior de Mestra en 1924. El seu primer destí va ser Puertollano, passant posteriorment a Alboraiç,

en el que deixaria d'exercir quan anà nomenada directora del nou Grup Escolar de xiquetes "María Blasco" de Paterna. La seua innovadora i reconeguda labor, junt amb el bon nombre de jóvens mestres que exercien en esta Vila, es va veure truncada com a tants altres amb la tràgica Guerra Civil Espanyola.

Vicente Cotolí, en un escrit publicat en el Llibre de Festes Majors de Paterna en 1984, fa una relació dels articles que contenia:

"Este primer número llevó en la portada precisamente el artículo titulado "Nuestro periódico y el 14 de abril", conmemorando el tercer aniversario de la República, de Filomena Montaner, y en su interior otro sobre el propio periódico y su aparición por primera vez. "Un saludo a la Sociedad de Amigos de la Escuela", de A. Cabeza. Receta de cocina, sobre panecillos rellenos, de M. Ramia. "Churruca" de F. Montaner. "Aventuras de la gatita blanca", por Amparito García Fito. "La biblioteca escolar", por Pura Sanchis. "Poesía de la gallina y la perla", por T. López. "El gorrión", por A. Burguete. Cuento de "El niño distraído o el perro aprovechado" de Pilar Andreu. "La Berenjena" de A. Cabo. Una invitación de la redacción a los compañeros, los alumnos del grupo escolar y de la escuela de párvulos, reservándoles dos páginas para sus colaboraciones. Noticias de Paterna y de todo un poco. Fuga de vocales y un chiste de A.C. Un colmo, de C. Marqués, y parecidos, de F.M."

10-L'empremta docent

L'any 1936 no sols marcaria l'inici de la cruenta Guerra Civil, sinó que per a la Vila suposaria la pèrdua de Ramón Ramia Querol com a Mestre. La seua vàlua li va portar a diversos destins a València i Castelló, deixant per on va passar una empremta inesborrable, ja

no sols entre els alumnes sinó també als ciutadans que amb ell van tindre l'oportunitat de tractar. La contesa bèl·lica i posterior triomf dels sediciosos va fer que el seu nom, i

especialment la seua pràctica innovadora, perdera la brillantor que va aconseguir durant la Segona República. La seua activitat com a representant laboral dels mestres va portar inclús que fóra investigat (en 1933 havia sigut nomenat secretari general de València de la Federació de Treballadors de l'Ensenyança -FETE), i apartat del que més volia, que no era una altra cosa que l'Escola.

A Paterna, a pesar del pas dels anys, no s'oblidaria al vell professor, al Mestre que els va obrir a un món de coneixement i saviesa d'una forma nova, amena, renegant del dit que "la lletra amb sang entra". Així, per part dels alumnes, més d'una vegada se li va invitar a visitar novament la Vila, com així va ocórrer en els anys 50, o finalment en 1982, on des del Col·legi Cervantes (el nou nom d'aquell Centre Escolar Blasco Ibáñez) es va organitzar un solemne homenatge a Ramón Ramia.

Este homenatge era continuació dels actes que un parell d'anys abans van tindre lloc amb motiu del 50 Aniversari de la inauguració del Col·legi Alfons XIII (Blasco Ibáñez durant la Segona República i Cervantes des de la fi de la Guerra Civil fins als nostres dies), i que van portar a molts altres mestres i professors de totes les etapes d'este singular centre, com va ser el cas de Juan Magal Benzo.

L'acte-homenatge dedicat a Ramón Ramia va tindre lloc el dia 27 de febrer de 1982. La recepció es va realitzar en l'Ajuntament per part de l'Alcalde, Bernardino Giménez, i la resta de Regidors de la Corporació. Van passar després al Col·legi

Cervantes, allí on exercira la seua professió a Paterna, on li esperava un nombrós grup d'exalumnes. Se li va imposar la Medalla d'Or de la Vila, així com diverses distincions falleres al ser el precedent de dita festa en la població. També al carrer que discorre per on s'assenta el Col·legi des d'eixe moment se li denomina amb el seu nom i cognoms. Un dinar de fraternitat en un restaurant pròxim va posar fi als actes de reconeixement de la labor de tan insigne personalitat.

Servisca com a colofó a este treball, l'enaltiment que va incloure la Comissió Organitzadora en el Butlletí d'Informació Municipal de 1982, i les imatges del seu últim pas per Paterna.

"Els veïns del poble, que en els anys 1930 al 1936 estaven en edat escolar, tindran

un grat record. Mestre de gran vocació, havia desenvolupat la seua entusiàstica labor docent en el poble castellonenc de Coves de Vinromà.

Allí amb la seua nova visió de l'Ensenyança va revolucionar al poble, elevant la cultura dels xiquets a càrrec seu, procurant aprofitar al màxim les aptituds intel·lectuals de cadascú, sense distinció de possibilitats econòmiques. Com tot innovador, va tindre molts entropessons, encara que a pesar de tot es va crear una gran estima entre la major part de la població. Prova d'això és la presència en l'homenatge

recentment oferit a Paterna, de bon nombre de persones d'aquella localitat, després de més de 50 anys d'haver sigut els seus alumnes.

Al ser Ramón Ramia persona d'altres mires i, assabentat que a Paterna s'havia inaugurat un nou grup escolar, i creient que ací serà més productiva la seua labor, sol·licita trasllat a esta. Al ser-li concedit, és quan arriba el benefici a esta població. Recolzat pels altres mestres del Grup Escolar i persones responsables del moment, comença a demostrar el seu entusiasme per l'Ensenyança, contagiant tant els companys, autoritats, alumnes i familiars.

L'anar a escola, ja no era una càrrega per als xiquets, per tant assistim amb entusiasme i alegria, fins a l'extrem que en les hores de descans, li esperàvem en sa

casa per a acompanyar-li fins al col·legi, estant el més possible junt amb ell. Com no eren temps molt fàcils, existia gran escassetat de mitjans econòmics per part d'alguns alumnes. Solució del senyor Ramón: Crear l'Associació Amics de l'Escola, a fi d'aportar fons econòmics i poder facilitar material d'estudi als menys benestants. Tan gran va ser la seua labor, que va aconseguir interessar en això a persones que ni tan sols tenien xiquets en edat escolar, sent estos els que millor contribuïen per estar en situació econòmica folgada.

L'Associació funcionava segons les aportacions amb què cada associat podia contribuir, doncs al ser la major part de les famílies, modestes, treballadors, els seus

ingressos eren exigus. Amb esta situació ja se'ls podia facilitar l'estudi a alumnes que tenint capacitat no la podien desenvolupar per falta de mitjans econòmics. Ser respectuosos, conscients, responsables, era el principi del seu objectiu, traient el col·legi al carrer sempre que hi haguera possibilitat d'ensenyança de la vida real.

Hi ha un accident entre el tren elèctric, i un carro en el pas a nivell en Les Carolines, i allí va el senyor Ramón amb la seua classe. Després de les reflexions

pertinents, ix de la seua ment la idea de proposar solucions per a estos accidents. Resultant: preparar una falla a l'estil popular, realitzada pels alumnes, criticant la situació i proposant solucions. Naturalment, no va produir efecte, perquè hui l'any

1982, després de 50 anys, encara segueix en les mateixes condicions perilloses tal pas a nivell. Conseqüències administratives, però la nota estava donada.

Culturalment el Ministeri d'Instrucció convoca un concurs nacional entre les escoles estatals. Convençut que els seus esforços han sigut aprofitats, fa concórrer a ell als seus alumnes, aconseguint el primer premi nacional i que la seua escola siga considerada model en tot Espanya.

Honoríficament queda complagut, al veure reconegut el seu esforç, perquè són moltes les visites d'Inspectors de l'Ensenyança a comprovar els mètodes allí impartits. Els seus anhels no queden plenament satisfets al considerar que té alumnes que amb

mitjans econòmics podrien desenvolupar la seua capacitat en activitats superiors en benefici de la societat. Recorre a tots els suports possibles i, amb consternació ha de rendir-se davant de la impotència econòmica, comprovant com es desaprofitem bones capacitats intel·lectuals. Ell només era un mestre i en aquelles èpoques de poques possibilitats econòmiques, amb seguretat haguera quedat complagut d'haver pogut solucionar l'assumpte recolzant a tals alumnes amb els seus mitjans particulars. No s'acovardix i continua la seua labor, procurant donar tot el que té dins de si, en benefici de la humanitat. No pot

proporcionar talents, però, sí que persones que sàpien comportar-se amb gallardia i honorabilitat i dedica a això tots els seus esforços. El que va tindre mitjans econòmics, va

trobar en ell una base ferma per al seu posterior ascens i als altres ens va proporcionar una cultura general envejable.

Com culturalment veia limitades les seues possibilitats havia de preparar alumnes per a afrontar les vicissituds de la vida en la situació laboral. Es va procurar una impremta preparant els seus alumnes en una eixida per a possibles impressors. Hui en dia hi ha alguns preparats en aquella època. Organitza un periòdic, redactat pels alumnes, baix la seua direcció, col·laborant cada un segons les seues aptituds. Intenta relacionar-se amb altres col·legis nacionals per a intercanviar treballs, comprovant amb desil·lusió la inexistència de dits periòdics en l'àmbit nacional. També procura

ensinistrar els seus alumnes en qualsevol classe de labors per mitjà de treballs manuals, jardineria, pintura, etc. Aconseguix una parcel·la de secà on instal·la un vedat apícola per a treballar i experimentar el procés de fabricació de la mel, que després serviria per als nostres berenars. Qualsevol activitat fora del col·legi, considerada útil per a l'esdevenidor dels alumnes, l'adopta immediatament.

Un bon fi de curs, seria una excursió a Balears, empresa molt arriscada, però en

la seua gran il·lusió, res li espanta. Tramita bonificació de la Companyia Transmediterrània, aconseguint una reducció del 50% en els passatges. Així mateix, per tots els mitjans possibles recorre a aportacions per a realitzar

l'excursió. Il·lusionat després dels seus ímprobes treballs, ix al front dels seus alumnes per a una estada de 8 dies en les Balears, visitant Eivissa i Palma de Mallorca, sense tindre que fer cap desembossament els familiars dels alumnes. Durant el temps de permanència en les illes, i per a tranquil·litat dels familiars, l'Alcalde de Palma de Mallorca telegrafiava diàriament al de Paterna, tenint-li al corrent de les incidències del mateix, donant-se a Paterna un pregó informatiu a este efecte. Va ser un viatge grat i inoblidable per als que vam tindre la sort de realitzar-lo. Hui no tindria gran importància este fet. Per a qualificar-lo caldria descendir a les condicions de vida existents al voltant de l'any 1935 que va ser realitzat.

Després cada un a les seues activitats. Uns al treball manual, altres als seus estudis superiors, segons possibilitats i tots amb la satisfacció d'haver tingut un gran mestre en tots els conceptes. Ací queda una labor beneficosa adoptada pels educadors que li van seguir para bé d'altres generacions.

Arriba la nostra fatídica guerra del 36 al 39, i este gran mestre que va donar tot el que tenia de si, amb il·lusió i entusiasme es veu marginat i castigat injustament a ser separat de l'Ensenyança que era la seua flama il·lusòria de la vida. Després de moltes vicissituds va ser reconeguda la seua vàlua podent realitzar les seues il·lusions en uns pocs anys abans de la jubilació.

Ara amb la maduresa de pensament, a causa de les nostres edats, esperem haver-li donat una gran satisfacció en este homenatge amb afecte i agraïment de quants vam tindre la gran sort de viure uns anys en la seua companyia"

11. Fonts i bibliografia

Per al treball que antecedeix a este últim apartat, s'ha procurat no sols fer ús de les publicacions que estudien qualsevol aspecte dels ací desenvolupats, sinó que també s'ha fet un treball d'investigació acudint a algunes fonts primàries que ens mostraren els documents tal qual van ser produïts en la seua època.

Per a açò, el primer escenari bé podria ser l'Arxiu Municipal de l'Ajuntament de Paterna, en el qual es conserva dels anys en què va exercir Ramón Ramia abundant documentació, repartida en distintes sèries fonamentals. Així, s'han consultat els llibres d'Actes de Sessions de Ple dels anys 1930 a 1936. Igualment de la Sèrie d'Obres Públiques, el llibre que comprén els anys 1931 a 1935, i que apareix amb la signatura (olim) 148. En les Actes de la Junta Local de Primera Ensenyança s'han buscat referències de l'activitat dels distints Mestres i la seua relació amb el Consistori (especialment trobades en el llibre que arreplega les sessions celebrades entre 1926 i 1935, amb signatura 1226). I per sort, l'Arxiu Municipal conta també amb un bon Fons Fotogràfic, del que s'ha pogut extraure informació gràfica de diversos esdeveniments. Dels Butlletins d'Informació Municipal s'ha consultat el primer tom, que correspon als anys 1979-1983, on s'arrepleguen els esdeveniments viscuts amb motiu del 50 Aniversari del Col·legi Cervantes i els homenatges a Juan Magal i Ramón Ramia. Finalment, conserva este centre municipal els Llibres de Festes Majors des de 1925, dels que s'ha aprofitat algun article (Com el que escriguera en 1984 Vicente Cotelí Ibáñez titulat "El Coto Apícola-frutícola Escolar Minerva, y el primer periódico infantil")

També s'ha fet ús de les hemeroteques a la recerca de notícies que acostaren a la realitat de la població o del personatge. Així, en la Biblioteca Valenciana s'han consultat

els Diaris "El Mercantil Valenciano" i "Las Provincias" del període de la Segona República. El mateix centre conserva un bon nombre d'exemplars del suplement de "El Mercantil Valenciano" dirigit als xiquets, "Los Chicos".

La Biblioteca Nacional conta també amb un extens fons de publicacions seriades, de les quals oferix un bon nombre en format digital a través de la xarxa. Així s'ha pogut consultar la revista especialitzada en Educació "Escuelas de España", editada a Madrid. Concretament s'han consultat els números corresponents als mesos d'abril, maig i juny de 1934, així com el de juny de 1935. En tots ells es poden trobar articles de Ramón Ramia, en els que explica la forma en què organitza el treball en la seua aula, així com les activitats extraordinàries que va realitzar. A més, a banda d'esta revista, s'han consultat diversos diaris de l'època que oferien algun tipus d'informació sobre Paterna, com el "Heraldo de Madrid", "La Voz" o "La Libertat".

Per la seua banda, per a alguns nomenaments o resolucions que afectaven la labor educadora a Paterna s'ha tirat mà del "Boletín Oficial del Estado", en concret de la pàgina web "Gazeta: colección histórica".

Quant a la bibliografia referent a l'estudi de l'Educació, per damunt de tots ha sigut molt útil per a la realització d'este treball l'obra De Julio Núñez Navarro "Historia de la Enseñanza Pública en Paterna", editat per l'Ajuntament de Paterna en 1998. Es fa en este llibre un documentat recorregut per tots els avatars de les Escoles en la Vila de Paterna des del segle XIX fins a l'any 1939, així com dels seus protagonistes, amb biografies dels Mestres i abundant informació gràfica.

Quant a les actuacions de la Segona República a Espanya, s'han consultat monografies com la de Cándido Ruíz Rodrigo "Política i Educación en la Segunda

República (Valencia 1931-1936)", publicat per la Universitat de València en 1993; o el tom quart dedicat a la República i Guerra Civil de "Historia de la Educación en España", d'Antonio Molero. A més, un resumit i aclaridor article apareixia en la revista "Historia Contemporánea", en el seu número 6 de 1991; el seu autor, Manuel de Puelles Benítez, que ho titulava "El sistema educativo republicano: un proyecto frustrado".